

تأملاتی درباره آن خاموش پرهیا‌هو

نگاهی به کتاب «آداب کتاب‌خواری» نوشته احسان رضایی

علیرضا حیدری

کتاب «آداب کتاب‌خواری» (آری! درست خوانید! کتاب‌خواری و نه کتاب‌خوانی)، با آن طرح جلد شگفت‌انگیز و منحصربه‌فرد که عکسی است سیاه‌وسفید از استاد سعید نفیسی در کتابخانه شخصی‌اش، در حال مطالعه روزنامه و در کنار هزاران جلد کتاب چیده‌شده روی هم، نه مرتب و منظم و ایستاده با عطف‌های نمایان، مشابه آنچه در کتابخانه‌ها و کتاب‌فروشی‌ها مرسوم است، بلکه قرار گرفته روی یکدیگر، به صورت خوابیده، و در اکثر قریب به اتفاق آنچه در عکس پیداست، در جهت یکی از آن سه‌وجه این شش‌وجهی خاموش پرهیا‌هو (منظورم شکل مکعب مستطیلی کتاب است با شش وجه مستطیلی شکل) که نمی‌توان از روی آن‌ها به عنوان کتاب پی برد، یعنی نه روی جلد و نه پشت جلد و نه عطف کتاب. آری! واقعا عجیب و به‌یادماندنی است، عکس‌روی جلد این کتاب شیرین و خواندنی، با عنوان فرعی «روایت‌هایی از زندگی با کاغذ و کلمه».

نویسنده خوش قلم و صمیمی کتاب که از نویسندگان قدیمی و درعین‌حال جوان مجله «همشهری جوان»، و از روزنامه‌نگاران باسابقه حوزه کتاب به شمار می‌رود، مشابه اغلب اهالی عالم نشر و مطبوعات و جادوشدگان سرزمین اسرارآمیز کاغذ و کتاب و کلمه، «کتاب‌باز» قهاری نیز هست که روایت‌های شخصی خود از انواع مواجهه با کتاب را در قالب ۳۰ یادداشت یا جستار کوتاه بین‌هزار تا دوهزار کلمه‌ای، در این کتاب عرضه کرده‌است. جستارهایی که خواندندشان برای هر کتاب‌بازی، هم فال است و هم تماشا و یادآور خاطرات خوش هم‌نشینی با کتاب، این آرام‌ترین هم‌نشین و صورت‌ترین همراه.

همچنان‌که حقیر چند ماه قبل توفیق مؤانست با این کتاب را داشتم، همچنان چند نکته ماندگار از آن را به خاطر دارم که تقدیم شما خواننده عزیز می‌کنم:

۱- کتاب خواندن، مشابه اغلب اعمال آدمی، یک مقدمه دارد و یک مؤخره. به زبان ساده‌تر، پیش از هر عمل ارادی، یک عمل مقدماتی وجود دارد و پس از آن هم، یک عمل دیگر، مثلا غذاپختن مقدمه غذاخوردن است و خوابیدن پس از تناول طعام، مؤخره آن. نویسنده محترم معتقد است که کتاب خریدن مقدمه یا همان عمل پیشینی کتاب خواندن است، و حرف زدن یا نوشتن درباره کتابی که خوانده‌ایم (کاری که این حقیر سراپا تقصیر، الا ن دقیقاً در حال انجام دادن آن هستم)، عمل لذت‌بخش پسینی.

۲- نویسنده با مرور خاطرات کودکی خود، تحلیل دل‌چسپی ارائه می‌دهد از علت کم‌علاقگی فرزندان آدم‌های «کتاب‌باز» به کتاب و مطالعه. او چنین استدلال می‌کند که فرزند خردسال یک انسان کتاب‌باز، کتاب را چونان رقیبی می‌بیند که پدر و مادرش را از او گرفته و ساعاتی را که او دوست دارد با والدینش بگذراند، به خود اختصاص داده‌است، «بلاتشویه‌مانند هووی یک‌بانو که در کارکردی مشابه، سارق ساعات خوش در کنار شوهر بودن است.

۳- موضوع یکی از جستارهای کتاب که بس برانگیزاننده و هشداردهنده است، «امانت‌ندادن کتاب» است. نویسنده، ضمن یادآوری خاطرات تلخ کتاب‌هایی که به امانت رفته و متأسفانه، به قول مشهوری‌ها، فروت شده‌اند، به نقل از یکی از متفکرین عهد قاجار که ظاهراً نخستین فردی است که در ایران با لقب «دکتر» مورد خطاب قرار گرفته است، قریب به این مضمون می‌فرماید که «کتاب سه دشمن دارد: اول آتش، دوم کودکان ثخس کتاب‌پاره‌کن و سوم دوستانی که کتاب امانت می‌گیرند و دیگر پس نمی‌دهند». ۴- در یکی دیگر از جستارهای کتاب، نویسنده به معرفی چند کتاب‌باز قهار تاریخ می‌پردازد، از جمله جاحظ، متفکر بزرگ مسلمان و اجازه دهید عرض کنم بُت‌فکری دکتر طریف خالدی (که کتاب دل‌نشین او، با عنوان «زیستن با کتاب»، را چندی قبل، نشر هرمس با ترجمه درخشان محمدرضا مروارید چاپ کرد و به امید خدا، در یکی از «سه‌شنبه‌ها با کتاب» به معرفی آن خواهیم پرداخت)، که ظاهراً زیر آوار کتاب‌های ریخته‌شده روی سرش جان داد، و این شیوه جان دادن مرتبط با کتاب، چقدر شبیه است به مرگ سمیره پدر در چهارگانه «گورستان کتاب‌های فراموش‌شده» اثر «ثافون» که هنگام حمل جعبه‌ای حاوی آثار الکساندر دومای پدر سگته کرد. در پایان حیفم می‌آید که نوجوانان و جوانان علاقه‌مند به نوشتن را، توصیه نکنم به خواندن کتاب «آداب کتاب‌خواری» و توجه به سبک نوشتاری نویسنده، مستقل از موضوع و محتوای کتاب. جستارهای سی‌گانه آن، نمونه‌هایی هستند از مقالات کوتاه و خواندنی، که با زبانی تندرس‌ت و بیانی شیوا، و به دور از پیچیدگی و لگنت، حرفی را که می‌خواهند بزنند، به شکلی موجز و هدفمند می‌زنند

و اثری ماندگار در ذهن خواننده به جای می‌گذارند، شیوه‌ای از نگارش که البته حاصل سال‌ها قلم زدن مستمر در مجلات و روزنامه‌هاست، و در اصطلاح، خوردن خاک صحنه کتاب و کتابت.

آداب کتاب‌خواری

نویسنده: احسان رضایی

نشر جام‌جم، ۱۴۰۱

زین‌قدیر

علیرضا حیدری | مدرس ویراستاری

● ناوبراسته

با وجود اینکه در ابتدای روز هوای شهر تهران در شرایط "قابل قبول" قرار داشت، با تشدید تابش آفتاب در ظهر، بار دیگر آلاینده‌ازن هوای پایتخت را برای گروه‌های حساس ناسالم کرده‌است.

● ویراسته

با وجود اینکه در ابتدای روز هوای شهر تهران در وضع "قابل قبول" قرار داشت، با تشدید تابش آفتاب در ظهر، بار دیگر آلاینده‌ازن هوای پایتخت را برای گروه‌های حساس ناسالم کرده‌است.

📌 نکته

- امروز بهترین‌است شرایط را به معنای شرط‌ها، به کار ببریم برای نمونه‌هایی جز آن، همچون متن بالا از واژه‌هایی چون اوضاع یا وضع یا مقضیات و مانند آن استفاده کنیم.
- در نشانه گذاری متن فارسی باید از نشانه‌های فارسی استفاده کنیم.

#زین-قدیرا‌رسی

۳۰ شهریور ۱۴۰۲
شماره ۳۶۷

۱۰

فرهنگ و ادبیات

سرکی در کتابخانه‌های جذاب دنیا که ویژگی ظاهری شان آن‌ها را متمایز کرده‌است

فرا کتابخانه‌ها!

مریم محبی

فراسو

خانه‌ای برای کتاب‌ها یا برای ما آدم‌ها؟ گوشه دنجی برای کنار هم نشستن کتاب‌ها یا خلوتگاهی برای کتاب‌خوان‌ها وقتی از هیاهوی زندگی شهری و دغدغه‌های روزمره خود به ستوه آمده‌اند و نیازمند ملجا و مأمنی هستند برای پناه گرفتن در آن و غرق شدن در دنیایی متفاوت و حال خوب کن؟ دنیایی که بزرگان و ادیبان و فرهیختگان با کلمه‌ها و داستان‌هایشان خلق کرده‌اند و

حالا، بعد از گذر مدت‌ها به‌سان گنجینه‌ای نفیس در اختیار کتاب‌خوان‌ها قرار گرفته‌است. کتابخانه‌هایی که البته فقط کتابخانه نیستند، مکان‌های فرهنگی درخور توجهی‌اند که معماری‌های جذاب و وجود نسخه‌های خطی قدیمی یا هم‌نشینی با هنرهای دیگر به غنای آن‌ها حسابی افزوده‌است و همین ویژگی ظاهری وجه تمایزشان از کتابخانه‌های معمولی است، یعنی اگر عده‌ای به عشق سرک کشیدن لابه‌لای کتاب‌ها و کلمه‌ها و ترکیب‌ها و به دنبال پژوهش‌های خود به آنجا می‌روند، عده‌ای دیگر هم هستند که صرفاً در نقش بازدیدکننده از یک مکان فرهنگی راهی آنجا می‌شوند.

کتابخانه‌هایی که صرف تماشای آن ابدا خالی از لطف نیست. تعدادشان هم کم نیست. در این مجال قصد داریم سرکی بکشیم به درون همین «فرا کتابخانه‌ها»، که در جای‌جای جهان قرار گرفته‌اند و کوشیده‌ایم ضمن معرفی آن‌ها مسئله‌ای را هم درباره شهرمان طرح کنیم. در بخش‌های بعدی این گزارش که روزهای آینده چاپ خواهد شد، ضمن معرفی کتابخانه‌های ایران و مشهد، به این مسئله می‌پردازیم که آیا نمی‌توان با ایجاد جاذبه‌های ظاهری، افراد بیشتری را به حضور در فضاهای کتابخانه‌ای شهرمان ترغیب کرد و بدین وسیله فرهنگ مطالعه را در اینجا بیش از پیش رواج داد؟

کتابخانه ادمونت آبی

مطالعه بدون میز!

اولین نکته‌ای که درباره این کتابخانه جلب توجه می‌کند، قرار گرفتن آن درون یک صومعه است. کتابخانه‌ای با یک معماری شگفت‌انگیز و یادآور معماری باروک که از ایتالیا شروع شد. ساختمان شمالی کم‌وبیش نامنظم و پرپیچ‌وتاب و شاید غیرعادی دارد. این کتابخانه البته یک تفاوت بزرگ دیگر نیز با دیگر کتابخانه‌ها دارد، در آن میزی وجود ندارد چون از ابتدا بنا نبود در اتاق‌های این صومعه کتاب‌خوانی صورت گیرد و این راهبه‌ها بودند که در آنجا مطالعه می‌کردند. کتابخانه ادمونت آبی اتریش در سال ۱۷۷۶ ساخته شده و بالغ بر ۷۰ هزار کتاب را در خود جا داده‌است. این کتابخانه همچنین ۱۵۰۰ نسخه خطی از قرن نهم دارد.

کتابخانه تیانجین

اقیانوس دانش و کتاب

کتابخانه‌ای که در تیانجین چین جا خوش کرده است یکی دیگر از کتابخانه‌های جذاب این فهرست است و البته جزو جوان‌ترین‌های آن. سنگ بنای این ساختمان در سال ۲۰۱۷ گذاشته شده است و گفته می‌شود یک میلیون و ۲۰۰ هزار جلد کتاب دارد. ظاهر بنا شبیه یک چشم بزرگ است و در مرکز آن، کره بزرگی قرار دارد که طراحی‌اش به نحوی انجام شده است که خواندن و پیاده‌روی و ملاقات و بحث کردن در آن میسر باشد. رسانه‌های چین بعد از گشایش کتابخانه تیانجین آن را اقیانوس کتاب و دریای دانش چین توصیف کردند. اهالی پایتخت چین بابت اینکه تا کتابخانه جذاب کشورشان فقط نیم ساعت با قطار سریع‌السیر فاصله دارند حسابی خوش حال هستند.

کتابخانه اشتوتگارت

سادگی جذاب یک مکعب سفید

شهر اشتوتگارت آلمان یکی دیگر از این کتابخانه‌های جذاب را در دل خود جای داده‌است. کتابخانه‌ای که در سال ۲۰۱۱ ساخته شده و حاوی بیش از ۵۰۰ هزار جلد کتاب است. برخلاف بسیاری از کتابخانه‌های زیبایی که به شدت درگیر معماری‌های سلطنتی‌اند و زرق و برقشان هوش از سر آدم می‌برد، ویژگی بارز این کتابخانه سادگی آن است. یک مکعب بزرگ و ساده به رنگ سفید که وقتی پا به درون آن می‌گذارید، می‌بینید عطف‌های رنگ‌به‌رنگ کتاب‌ها در پیچ‌وتاب آن به جذابیت کتابخانه اضافه می‌کند. حالا این شما هستید که باید به عنوان یک قهرمان در هزارتوی جذابی که در قلب شهر اشتوتگارت آلمان قرار دارد بچرخید و کتاب‌های موردنظر خود را پیدا کنید.

کتابخانه رضای شهر رامپور

مخزن اشیای هندی اسلامی

یکی از مهم‌ترین کتابخانه‌های هندوستان و جنوب آسیا که در نگاه اول شاید تاج محل را به خاطرتان بیاورد. کتابخانه‌ای با ۱۷ هزار نسخه خطی به زبان‌های عربی، فارسی، پشتو، سانسکریت، اردو، هندی، ترکی که در سال ۱۷۷۴ بنا شده و البته مجموعه خوبی است از نقاشی‌های هنرمندان ایرانی و هندی. یکی از نکات جالب آن، وجود نسخه خطی فارسی قرن سیزدهم، جامع‌التواریخ، در این کتابخانه است. این مکان با عنوان «مخزن اشیای هندی اسلامی، نیز شناخته می‌شود. گفته شده فضای داخلی آن، نشان‌دهنده سبک هندی-اروپایی است و با ستون‌هایی بزرگ و مزین شده به طلا و لوستر و مجسمه‌هایی که خوراک علاقه‌مندان به هنرهای تجسمی است.

کتابخانه جُرج پیبادی

دن کیشوت در تالار عروسی!

آنچه در وهله اول به چشم می‌آید، نه خود کتاب‌ها بلکه ساختمان غول‌آسا و معماری جذاب کتابخانه است؛ نکته‌ای که ویژگی مشترک همه این فرا کتابخانه‌هاست. کتابخانه جُرج پیبادی در ایالت مریلند آمریکا ساختمانی به وسعت پنج طبقه با ستون‌هایی پر عظمت و محال است در اولین نگاه، چشم‌های بیننده را به خود خیره نکند. این کتابخانه در سال ۱۸۷۸ میلادی ساخته شده است و ۳۰۰ هزار جلد کتاب دارد. یکی از نکته‌های جذاب این کتابخانه، وجود نسخه‌های اولیه، دن کیشوت، در آن است و بیشتر از ۳۰ هزار کتاب از قرن ۱۸ تا ۱۹، کلیسای جامع کتاب، عنوانی است که به این کتابخانه داده‌اند. بد نیست بدانید که فضای جذاب آن الهام‌بخش ساخت فیلم نیز بوده و تا کنون بارها به عنوان تالار عروسی در اختیار عروس و دامادهایی قرار گرفته که ترجیح داده‌اند جشن آغاز زندگی مشترک خود را در یک کتابخانه برگزار کنند.